IORDAN DATCU
(Bucureşti)

G. T. KIRILEANU ŞI DIMITRIE BALAUR

Abstract

On the basis of unpublished letters discovered at the Department of manuscripts of the Romanian Academy Library, the author of this article introduces some scientific data and information about a lesser-known personality in the history of Bessarabia, the folklorist priest and scholar Dimitrie Balaur (born in the village Mereni on 08/04/1903 – dead in Bucharest on 19.04.1966), particularly about his relations with the literary historian, editor and folklorist G. T. Kirileanu.

G.T. Kirileanu a întreținut relații cu un mare număr de oameni de știință, pe mulți ajutându-i în varii forme când s-a aflat în slujba Palatului Regal. Câțiva dintre ei erau originari din Basarabia: Gheorghe V. Madan, Tatiana Găluşcă-Cârşmariu, Dimitrie Balaur. Despre primii doi am scris în Dicționarul etnologilor români şi în Alte contribuții la etnologia românească, de asemenea, în publicații periodice, din țară şi din Republica Moldova. Volumele Gheorghe V. Madan, Scrieri (Chişinău, I-II, 2011), se deschid cu studiul meu. Am, în lexiconul amintit, un articol şi despre preotul folclorist Dimitrie Balaur. Revin asupra relațiilor sale cu G.T. Kirileanu pe baza unor scrisori inedite, aflate la Secția de manuscrise a Bibliotecii Academiei Române.

Dimitrie Balaur s-a născut la 4 septembrie 1903, în comuna Rezeni, județul Lăpuşna, localitate în care s-au născut şi patrioții Ion Pelivan şi Ion Inculeț. A urmat cursurile Seminarului preoțesc la Chişinău, după care a absolvit, la Bucureşti, în 1928, Facultatea de Teologie şi, în 1930, Facultatea de Geografie. În timpul studenției, a audiat şi cursurile profesorilor Nicolae Iorga, Constantin Giurescu şi Simion Mehedinți. După studii, a fost consilier cultural al Eparhiei Hotin-Bălți şi redactor la revista „Biserica Basarabiei", până în 1944, când se refugiază în Romania, mai întâi la Iaşi. La Bucureşti, este spiritual (rang didactic preoțesc) la Seminarul „Mitropolitul Nifon", până în 1948, când seminarul este desființat. A fost preot la Parohia Parcul Domeniilor (Mănăstirea Caşin) şi la bisericile Drumul Taberei, Sf. Vineri Nouă şi Buzeşti. La 22 martie 1959, Mănăstirea Caşin este închisă şi sunt arestați preotul paroh D. Manta cu întreaga familie, dascălul şi câțiva enoriaşi. La 4 aprilie 1959, este arestat şi Dimitrie Balaur şi condamnat la 27 de ani, şi el şi ceilalți amintiți fiind acuzați de „complot împotriva statului". Închis la Jilava, Gherla şi Periprava, a fost eliberat în 1964.

A fost foarte apreciat de G.T. Kirileanu, Nae Popescu, Irineu Mihălcescu, Simion Mehedinți şi George Vâlsan. Cel mai mare ajutor i l-a dat G. T. Kirileanu.

Acesta l-a îndemnat să culeagă tradiții populare din Basarabia şi i-a tipărit, în „Şezătoarea" de la Fălticeni, în 1929, nr. 1-2, culegerea *Din literatura populară a Basarabiei (din satul Rezeni-Lăpuşna)*. La 2 ianuarie 1929, Kirileanu îl înştiința pe Dimitrie Balaur

BDD-A6898 © 2011 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:56:17 UTC)

că Preşedintele Fundaţiunii „Regele Ferdinand I” „a rămas deplin mulţumit de rezultatul cercetărilor” lui Balaur în judeţul Lăpuşna. Totodată, ştiindu-l bolnav, îl consiliază să asculte de bunele sfaturi ale Părintelui Nicolae Popescu, care era membru titular, din 5 iunie 1923, al Academiei Romane şi bun prieten al lui G.T. Kirileanu. Ca să consulte un medic bun, la Bucureşti, Kirileanu îi trimite un permis pe calea ferată, urmând ca, la Bucureşti, să-i mai dea un rest de 10 000 lei. În cealaltă scrisoare a lui Kirileanu, din 31 martie 1929, îl asigură pe Balaur că i-a citit cu mare interes manuscrisul despre literatura populară din Rezeni, pe care-l va publica „în cel mai apropiat număr” din revista amintită. Totodată, îi spune că a vorbit cu medicii care-l consultaseră pe Balaur la Bucureşti şi toţi i-au dat referinţe bune asupra sănătăţii sale. „Ar fi bine – adaugă Kirileanu – să urmezi poveţele Părintelui Nicolae Popescu privitoare la lucrarea pentru licenţă, de prezentat acum în iunie. Ţi-ai lua grija despre asta şi ai putea apoi să-ţi rânduieşti o viaţă mai potrivită, care să-ţi îngăduie a-ţi desfăşura toate darurile d-tale sufleteşti, pe care noi ţi le preţuim din toată inima.”

Nu toate proiectele ştiinţifice ale părintelui Dimitrie Balaur s-au concretizat în cărţi. În fişierul de la Biblioteca Academiei Române figurează doar următoarele titluri: extrasul cu colecţia sa de folclor apărută în „Şezătoarea”, apoi *Biserici din Moldova de răsărit* (Bucureşti, 1934, 48 p.), *Anthologhioanele din anul 1766*, studiu de bibliografie (Bucureşti, 1935, pp. 433-443, extras din „Biserica ortodoxă romană”, an. III, 1935, nr. 9-10), *Profesorul Gheorghe Vâlsan. Un savant religios* (Bucureşti, 1935, pp. 507-512, extras din „Biserica ortodoxă romană”, an. III, 1935, nr. 9-10), *O şcoală model. Seminarul teologic din Chişinău sub conducerea Părintelui Serghie Bejan* (Bucureşti, 1936, pp. 208-209, extras), *Destinul unui preot transnistrean (Petru Vasilcovschi)*, (Bălţi, 1943, 16 p., extras din „Biserica basarabeană”, an. II, 1943, nr. 5), *Vasilcovschi* (*Preotul Petru*), *Vizite pastorale individuale*, pref. de pr. Dimitrie Balaur, 1943, 23 p., extras din „Biserica basarabeană”, an. II, 1943, nr. 4; ediţia a doua, f.a.).

Scrisorile către Kirileanu sunt un document al tracasărilor la care a fost supus, în Basarabia, preotul Balaur. Un document, totodată, al calităţilor sale reale de cercetător, ale cărui cercetări n-au putut să vadă, din cauza unei istorii câinoase, lumina tiparului. L-am vizitat, cu puţin timp înaintea trecerii sale la cele veşnice, care a avut loc la 19 aprilie 1996, la Bucureşti,l-am vizitat, spuneam, acasă, lângă Mănăstirea Caşin, împreună cu cercetătorul basarabean Pavel Balmuş. Ne-a evocat dramaticul său periplu şi ne-a spus cât de dezamăgit este de comportamentul nedemn al unei părţi a preoţimii. În această privinţă nu era dispus să ierte abaterile. Fiica sa, Elena Teodoreanu, în evocarea *Preotul Dimitrie Balaur şi al săi...*, din „Memoria, revista gândirii arestate” (Bucureşti, nr. 9, septembrie 1993, pp. 27-37), îl aminteşte, în primul rând, între cei care l-au apreciat pe tatăl său, pe G.T. Kirileanu. Pe bună dreptate.

Rezeni-Lăpuşna, 27 ian. 1931

Prea stimate domnule Kirileanu,

Ieri dimineaţă, am primit scrisoarea şi telegrama trimise de Domnia-Voastră. Vreo trei săptămâni în urmă am mai primit o scrisoare, cu deosebire că aceea de la început până la sfârşit suna îngrozitor, iar a Domniei-Voastre nu mai începe cu trista veste, dar continuă şi sfârşeşte cu iubire.

Fostul coleg de birou de la Sf. Sinod s-a grăbit să-mi scrie ca să nu mai vin la Bucureşti, căci toate posturile au rămas, numai al meu s-a desfiinţat; mie parcă nu-mi

BDD-A6898 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:56:17 UTC)

venea să cred că aşa este, deşi vedeam cu ochii. Aceasta a fost cauza pentru care neliniştea mea a crescut până la acea dispoziţie cu care nu puteam să lucrez uşor. Câteodată, lăsând lucrul, mă porneam, fără să ştiu unde, în afară de sat, tot gândindu-mă „până unde oare”... Cine m-a întâlnit nu m-a cunoscut, mi-au spus apoi că numai după nas şi ochi mă mai pot cunoaşte (nu m-am ras de la începutul lunei decembrie şi mi-a crescut o barbă neagră, mare şi deasă), m-au văzut schimbat şi în zădar m-au cercetat ce e cu mine.

Cu toate acestea, am reuşit să termin lucrarea asupra bisericilor judeţului Lăpuşna, acum termin şi indicele pentru câteva mii de cărţi, în care, gândindu-mă în ce stare am ajuns, uşor e în loc de o cifră a pune alte. Dar ceea ce merită să scriu e că am lucrat peste programul Părintelui Nicolae. Din bunăvoinţa mea am tratat şi chestiunea şcoalelor din satele judeţului Lăpuşna; acest punct din program a fost redus de Părintele Nicolae în martie 1929, după ce călătorisem aproape tot judeţul, deci după ce adunasem materialul. Ultimul sat (de toate sunt 133 sate cu biserici după ultima schimbare a graniţelor judeţului la 1 ianuarie 1930) se termină la fila 831, plus 14 de introducere (= 845), restul sunt concluziile preţioase cu indicele pe cari le transcriu, în total vor ieşi una mie folio. Domnia-Voastră vă veţi mira când veţi vedea manuscrisul, fiindcă lucrarea a ieşit aşa cum n-am aşteptat-o eu însumi, de aceea vor rămâne uimiţi toţi care o vor vedea.

Bine este că am putut să fac măcar această lucrare; presimt că alte lucrări n-am să mai fac. O lucrare aşa cum am făcut-o nu va face nimeni altul asemenea, iată de ce spun aceasta. În octombrie trecut, când am fost la Chişinău, Dl. Tomescu mi-a spus că a împărţit toate judeţele Basarabiei la studenţi, cu deosebire că nici unuia nu i-a dat cate un judeţ întreg, ca să nu se obosească tinerii cercetători, ci fiecare judeţ l-a împărţit la doi sau trei inşi. Unul dintre acei studenţi, care avea o parte a jud. Lăpuşna, s-a prezentat apoi la mine cu rugămintea ca să-i dau material pentru lucrarea sa. Mi-a spus sincer, ca unuia cu care ne cunoşteam mai de mult din Seminar, că a fost în câteva sate, iar în celelalte nu s-a mai dus, deşi au cai proprii, ci a pus câte puţine cărţi vechi „din inspiraţie”: un apostol, o evanghelie, un ceaslov..., din cari ştia că s-au tipărit. Mi-a arătat şi nişte file izolate, pe cari le ţinea sucite, aşa cum se învăluie hărţile; erau boţite şi transcrise murdar, cu corecturi şi pete; aceasta era lucrarea pentru care mi se pare că a rămas mulţumit dl Tomescu, ca pentru cea dintâi lucrare şi de la cel mai harnic şi apreciat student de la Chişinău.

M-am întâlnit şi cu alţi cercetători ai trecutului, care nici gând n-aveau să se pornească, cu toate că însărcinările le-au primit odată cu mine şi cu toate că nici ei n-au fost ocupaţi cum am fost eu, şi nici n-au păţit atâtea. Poate şi din aceştia vor face lucrări ca şi cel de mai sus, şi poate se vor tipări chiar, că doar s-au mai tipărit. Din această comparaţie de atitudini faţă de datorii (însumi la unele sate am fost de două ori, iar la altele de trei ori), spun cu tărie, iar această scrisoare va fi documentul pentru ceea ce spun: aşa cum am făcut lucrarea nu va face nimeni, fiindcă eu însumi cu nici un chip nu sunt în stare să fac alta la fel...

Acum, la sfârşitul lucrării, am primit scrisoarea Domniei-Voastre, din care deodată văd cu adevărat că trista veste e o realitate. M-am încredinţat mai mult de nenorocirea în care am ajuns şi lucrul minunat s-a întâmplat. Uneori, fără voia mea, îmi sună mereu în urechi un glas de deasupra: „eşti de prisos, ce mai cauţi?” şi răspund tot însumi cu sânge rece: „nu mai caut nimic”. Vă rog să mă iertaţi, dar aşa este, vă spun aceasta calm, fiindcă v-aţi interesat de mine: nu am puteri să rezist toată viaţa pacostei suprimărilor. Sunt din generaţia veacului al XX-lea, armele mele sunt slabe ca să pot lupta mai departe, de aceea le depun jos în mod onorabil şi declar sfârşit războiului. Cu alte cuvinte pentru mine e totuna, orice ar fi mai departe, şi ca atare vă rog să mă credeţi: nu mai pot să mă adresez

BDD-A6898 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:56:17 UTC)

nimănui pentru nimic, toate au o limită, deci şi dispoziţia de a mai cere ceva are sfârşit.

Domnia-Voastră aţi scris Prea Sfinţitului Visarion: „aş încerca din nou să-i găsesc vreo ocupaţie la Bucureşti; am observat că inima lui de moldovan dinspre Nistru îl trage mai mult într-acolo”... Nu pot să ştiu pe ce întemeiaţi Domnia-Voastră observaţia aceasta; eu însă vă spun absolut adevărat: nu mă mai atrage nicăieri, decât într-acolo „unde nu este durere nici suspin”, iar dacă doriţi a-mi găsi o ocupaţie precum scrieţi, vă rog încercaţi din nou şi numai în Bucureşti voi veni la orice slujbă. Şi dacă îmi veţi găsi, vă promit că voi face şi celelalte lucrări asupra Basarabiei, pentru care am materialul adunat de mult.

1. Sărbători şi obiceiuri religioase în Moldova de răsărit – care va fi o continuare şi completare a lucrării asupra bisericilor.

2. Material folcloric adunat pe malul Nistrului.

3. Starea eparhiei Chişinăului şi Hotinului între anii 1871-1882.

4. Vizitele canonice ale Arhipicopului Pavel Lebedev în Basarabia.

Pe toate acestea le voi închina Domniei-Voastre, singura nădejde care mi-a mai rămas precum văd. De asemenea, aş fi dispus, dacă aş veni la noua slujbă, să vă aduc din toată inima, ca dar, un lucru de care am patru la număr. Am văzut destule în Bucureşti, dar cu totul altfel; aşa cum au fost ale mele au fost admirate de persoane din Vechiul Regat, chiar din Bucureşti, cari au fost în casa părintească şi cari au ştiut mai bine decât cei de aici să le aprecieze. Mi-e teamă însă să nu vă supere bunăvoinţa mea şi dacă vă supără această frază, vă rog să mă iertaţi – îmi retrag cuvintele. Nu-mi luaţi, vă rog, în nume de rău, bunăvoinţa; acesta e un răspuns natural la scrisoarea Domniei-Voastre, pe care nu o aşteptam.

Relativ la lucrarea asupra bisericilor, Vă rog să-mi scrieţi ce să fac mai departe, cum să o înaintez. Lucrarea se află în fascicole separate, cusute de mine; dacă e nevoie să o leg şi dacă îmi aprobaţi a o trimite prin poştă, sau poate plecând vreun funcţionar de aici spre Bucureşti să o dau. Am nerăbdarea să o vedeţi mai degrabă Domnia-Voastră, dar mi-e teamă să nu se întâmple vreo nenorocire ca să rămân numai cu recipisa de la poştă, sau poate cineva să rupă file ori altceva poate, urmărindu-mă şi cu această lucrare să nu mi se întâmple. La Rezina, unui profesor i s-a trimis din Bucureşti un ceas, profesorul a semnat pentru primirea pachetului, deşi cum i se spunea i s-a părut deteriorat şi în pachet nu s-a aflat nimic, iar pentru mine nu e alt obiect mai scump decât această lucrare până ce voi şti sigur că s-a primit de Domnia-Voastră. Voi aştepta hotărârea Domniei-Voastre asupra modului de înaintare, de-mi veţi scrie că să o trimit prin poştă, o voi trimete îndată.

Cu toată stima,
D. Balaur

* * *

16 octombrie 1953

Mult stimate şi iubite Domnule Kirileanu,

Vă rog să mă iertaţi că răspund cu întârziere şi iată de ce. După primirea scrisorii D-voastră cu rugămintea să aflu câteva ştiri despre folcloristul Gh. Madan, i-am rugat pentru aceasta pe cei doi fraţi ai răposatului, cari vieţuiesc în Bucureşti. Amândoi mi-au promis, m-au tot amânat şi până la urmă n-au făcut nimic. Din această cauză m-am cam răcit cu dragostea faţă de ei şi i-am lăsat în pace. M-am gândit totuşi că poate mai nimerit ar fi să le scrieţi D-stră, direct fiecăruia, câte o carte poştală, doar se vor ruşina de D-stră mai mult decât de mine.

BDD-A6898 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:56:17 UTC)

Iată cine sunt cei doi fraţi:

1) Vladimir Madan, născut la 1881, ianuarie 3, hirotonit in 1905 pentru parohia Bălăneşti-Lăpuşna, din 1929 preot la catedrala din Chişinău. În 1940/41 a fost preot la biserica Pitar Moş din Bucureşti. Acum e pensionar şi cântă în cor la biserica rusă. Îi puteţi scrie pe adresa bisericii.

2) Mihai Madan, născut in 1888, aprilie 21, hirotonit la 31 martie 1913 pentru Copanca-Tighina. La 15 octombrie 1918 s-a mutat la Voroncău-Soroca. Da la 1 iulie 1923 până la 1 aprilie 1928, a fost consilier eparhial al Episcopiei din Bălţi (fiindcă şi-a lăsat soţia legitimă şi şi-a luat altă femeie, fostul episcop al Hotinului, Visarion Puiu, i-a pus în vedere să plece din eparhie).

De la 1 mai 1928 a trecut ca misionar în eparhia Ismailului, iar de la 1 ianuarie 1931 a ajuns consilier eparhial al eparhiei Ismailului. În 1940/41 a fost preot la biserica Cuţitul de Argint din Bucureşti (al treilea preot). Acum e paroh la biserica Udricani din Bucureşti, strada Udricani.

În anii din urmă a fost de trei ori la Moscova în calitate de translator, o dată cu patriarhul Nicodim şi de două ori cu actualul patriarh Iustinian.

Mai au un frate rămas în patrie: preotul Ioan Madan, născut la 1878, iunie 18; n-a terminat seminarul, hirotonit la 1 iunie 1919 pe sama parohiei Mereşeni-Lăpuşna.

Datele de mai sus le-am luat din analele oficiale eparhiale.

În caz că nu v-ar răspunde, şi D-voastră i-aţi putea scrie Părintelui Nae, fiindcă ştiu precis că ţin seamă amândoi Mădăneştii de Sfinţia Sa. Ei au încredere în Părintele Nae, întrucât Sfinţia Sa a şi publicat un articol despre preotul Andrei Madan, fratele lor cel mai mare. Cred că aveţi broşura Păr. Nae, *Preoţi de mir adormiţi întru Domnul*, tipărită în 1942.

Despre dl Prof. I.M., vă scriu că este sănătos şi voios. Am fost pe jos astă-vară la Cernica, la un parastas. Era şi Păr. Nae. Sf. sa venise cu o maşină. L-am întrebat pe Dl. Prof. şi mi-a spus că nu I. Roşca, şi G.I. Dumitru, cari au publicat *Terminologia geografică*, sunt speculanţii cursului despre sat. Eu nu cunosc aşa zisa lucrare. Îl cunosc pe I. Roşca, cu care am învăţat odată la geografie şi cred că-l cunosc şi pe Dumitru, ar fi destul să-l văd.

Spre sfârşitul verii, am călătorit iarăşi prin Moldova, cercetând mănăstirea Neamţu, Pocrov, Secu, Sihla, Sihăstria, Văratec şi Agapia. Abia la vârsta asta (50 ani), m-am învrednicit să văd aceste sfinte lăcaşuri, despre care ştiam din copilărie, citind la strană pe cărţile tipărite la Neamţu. Cu multă duioşie priveam acum aceleaşi cărţi. La Neamţu ne-am văzut şi cu domn Marinoschi, medic în Bucureşti, care spunea că trece pe la Piatra şi că vă cunoaşte pe Dvs.

De va fi voia Domnului, viitoarea călătorie o voi face la mănăstirea Putna, să stau puţin în faţa mormântului marelui Domn al Moldovei şi să văd şi celelalte sfinte lăcaşuri în nordul Moldovei. Nu e tocmai uşor de călătorit. Am mers mult pe jos cu soţia şi fiica, dar nu ne-am lăsat.

Din toată inima vă doresc sănătate bună, voioşie şi tărie.

Al D-stră vechi şi devotat prieten,
preot Dimitrie Balaur

BDD-A6898 © 2011 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-13 23:56:17 UTC)